

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

รายงานการวิจัย แนวโน้มภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

-

ชื่อนักวิจัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

2559

ประเภทของงานวิจัย

หลักสูตรและการเรียนรู้

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่อง แนวโน้มภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573 มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ คือ (1) วิเคราะห์ความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ (2) เปรียบเทียบความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ และ (3) เสนอการสร้างภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573 โดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) ด้วยวิธีศึกษาเชิงคุณภาพแบบหลายกรณี และมีการทวนสอบความคิดเห็นโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษายึดตามประเด็นที่มีน้ำหนักสูงของ SEAMEO และผลการวิจัยที่ผ่านมาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ ให้ข้อสรุปประเด็นสำคัญที่เป็นขอบเขตในการศึกษา ได้แก่ ระบบบริหารการศึกษา หลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษา การศึกษาปฐมวัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู ร่วมกับการพิจารณาแนวคิดกระแสโลกในเรื่องของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วาระการศึกษาหลัง ค.ศ. 2030 ของยูเนสโก ปฏิญญาอินซอน และยุทธศาสตร์ประเทศไทย 20 ปี ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคมนอกจากนี้ การสร้างภาพอนาคตนั้น ได้ยึดหลักการของ Ogilvy & Schwartz (2006) คือ (1) มีจุดสำคัญที่เป็นกรอบการตัดสินใจ (2) คำโครงเรื่องที่ง่าย กระชับ สามารถเข้าใจและสื่อสารสิ่งที่ต้องการได้ดี (3) หลีกเลี่ยงคำโครงเรื่องที่มีความน่าจะเป็นสูง (4) ยึดประเด็นสำคัญในการเขียนบรรยาย คำโครงที่มีความสมเหตุสมผล แต่มีจินตนาการ และมีความคิดสร้างสรรค์ (5) จำนวนภาพอนาคตที่เสนอไม่ควรมากเกินไป ที่เหมาะสม

ประมาณ 4 ภาพ (6) ใช้ชื่อเรื่องของภาพอนาคตที่ติดหู และกระทบใจ และ (7) ให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจระดับสูงเป็นเจ้าของภาพอนาคต เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและผลักดันให้เห็นผลในเชิงปฏิบัติการ สำหรับแหล่งข้อมูลที่ให้แนวคิดสำคัญของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้จากการเรียนรู้นโยบาย และวิธีทำงานของประเทศไทยที่มีคุณภาพการศึกษาอยู่ใน 20 ลำดับแรกของโลกติดต่อกัน ในพื้นที่ได้เลือกประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ สาธารณรัฐสิงคโปร์และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้)

❏ คำสำคัญ

ภาพอนาคตของการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทย, ประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ, ภาพอนาคตของประเทศไทย, ระบบบริหารการศึกษา, หลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษา, การศึกษาปฐมวัย, การศึกษาขั้นพื้นฐาน, การฝึกหัดครู, กลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ

❏ ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

ประชาชนของทุกประเทศต้องการทักษะสำคัญชุดหนึ่งสำหรับการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 ซึ่งทักษะที่จำเป็นสำหรับดำรงชีวิตที่แตกต่างจากอดีตอย่างมีนัยสำคัญคือ ทักษะการคิด (econ.tu.ac.th/) ตั้งแต่ปัจจุบันไปจนถึงอนาคตทุกประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศทุกด้านในระยะยาว และเสริมประสิทธิภาพของเครื่องมือต่างๆ ที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้ในการทำงานและดำรงชีวิตในระยะยาว โดยใช้การศึกษาและการเรียนรู้เป็น ยุทธศาสตร์ สำคัญ (Sterling,2014 cited in www.universityworldnews) สำหรับประเทศไทยมีความคาดหวังอย่างสูงในการพัฒนาประชาชนไทยเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและพัฒนาทักษะทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความเท่าเทียมในสังคมในระยะยาวอย่างทั่วถึงโดยผ่านการศึกษาและการเรียนรู้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเหตุให้มีข้อเรียกร้องและความคาดหวังให้การศึกษาของประเทศไทยมีคุณภาพสูง โดยมีเกณฑ์หลากหลายในการจัดลำดับคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยต่างๆ ดังในปี ค.ศ. 2015 ได้มีผลการสำรวจ “The World Top 20 Education Poll” ซึ่งเป็นผลสำรวจระบบการศึกษาจากทั่วโลกกว่า 200 ประเทศ เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาของนักเรียนอายุตั้งแต่ 3-25 ปี ซึ่งการสำรวจครั้งนี้ประกอบไปด้วยปัจจัยที่สำคัญในการศึกษา 5 ข้อด้วยกัน คือ (1) อัตราการลงทะเบียนของเด็กช่วงปฐมวัย (2) คะแนนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่านของโรงเรียนประถมศึกษา (3) คะแนนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่านของโรงเรียนมัธยมศึกษา (4) อัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับ มัธยมศึกษา และ (5) อัตราการสำเร็จการศึกษาในระดับวิทยาลัย การสำรวจครั้งนี้เป็นการรวบรวมสถิติจาก 6 องค์การระหว่างประเทศ คือ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) โครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA) องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) หน่วยข่าวกรองเศรษฐกิจ (EIU) โครงการศึกษาแนวโน้มการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (TIMSS) และความคืบหน้าในระหว่างการเรียนรู้ (PIRLS) ส่งไปยังกระทรวงศึกษาธิการของแต่ละประเทศเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล (usent.org/World_Top_20;https:// blog.eduzones.com/)

ผลการสำรวจพบว่าในบรรดา 20 ประเทศที่มีความเป็นเลิศทางการศึกษาเรียงตามลำดับ ได้แก่ (1) สาธารณรัฐเกาหลี (2)

ญี่ปุ่น (3) สาธารณรัฐสิงคโปร์ (4) สาธารณรัฐฟินแลนด์ (5) สหราชอาณาจักร (6) ฮังการี (7) เนเธอร์แลนด์ (8) แคนาดา (9) เดนมาร์ก (10) เยอรมนี (11) ไอร์แลนด์ (12) รัสเซีย (13) นิวซีแลนด์ (14) โปแลนด์ (15) สวิตเซอร์แลนด์ (16) อิสราเอล (17) ออสเตรเลีย (18) สหรัฐอเมริกา (19) สาธารณรัฐประชาชนจีน และ (20) เบลเยียม (<https://blog.eduzones.com/>) ทั้ง 20 ประเทศดังกล่าวจัดเป็นประเทศต้นแบบของการมีคุณภาพการศึกษาระดับสูงของโลก

เมื่อย้อนกลับมาดูคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยจะเห็นได้ว่ายังอยู่ในระดับที่ต้องการการพัฒนาอย่างจริงจัง คุณภาพการศึกษาทั้งระบบของประเทศถือเป็นประเด็นที่สังคมเรียกร้องและให้ความสนใจมานาน จากงานวิจัยที่ผ่านมาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของการปฏิรูประบบการศึกษาไทยคือ (1) การพัฒนาระบบการเรียนการสอน เพื่อเติมเต็มศักยภาพให้นักเรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (2) การพัฒนาระบบครูให้มีคุณภาพ (3) การสร้างความรับผิดชอบ (accountability) ในระบบการศึกษา และ (4) การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆ ในระบบการศึกษา (econ.tu.ac.th/) นอกจากนี้ ในทศวรรษที่ 2 ของศตวรรษที่ 21 ได้มีการเคลื่อนไหว และขับเคลื่อนประเด็นทางการศึกษาดังรูปแบบต่างจากทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งหมดล้วนเป็นประเด็นที่ประเทศไทยต้องให้ความสนใจในการพัฒนาโดยต้องมองไปในอนาคตระยะยาว

สำหรับความพยายามที่จะแก้ปัญหาโดยมองไปยังภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในระยะยาว ซึ่งในที่นี้คือ ในปี พ.ศ. 2573 หรืออีก 15 ปีข้างหน้ามีความจำเป็นต้องทบทวนปัจจัยที่เกี่ยวข้องในระดับโลกและระดับประเทศเพื่อเป็นกรอบความคิด ปัจจัยระดับโลกที่นำมาพิจารณาประกอบด้วย (1) ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ความหมายและความสำคัญ หลักการ ชี้นำ วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินการเรียนรู้ (2) วาระการศึกษาขององค์การยูเนสโกหลังปี ค.ศ. 2015 ซึ่งได้แก่ วิสัยทัศน์และหลักการชี้นำ ขอบเขตทางเลือกสำคัญของการจัดการศึกษาและวัตถุประสงค์หลัก เป้าหมายและตัวอย่างตัวชี้วัดในขอบเขตทางเลือกสำคัญของการจัดการศึกษาและการดำเนินการของวาระการศึกษาหลัง ค.ศ. 2015 และ (3) ปฏิญญาอินซอน โดยระบุวิสัยทัศน์ว่าภายในปี ค.ศ. 2030 การศึกษามีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึงและปวงชนมีโอกาสนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (<http://www.p21.org/a>; <http://www.ecolint.ch/s>; unesdoc.unesco.org) สำหรับปัจจัยระดับประเทศที่ต้องนำมาพิจารณาควบคู่ไปด้วย ได้แก่ กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ภาพความสำเร็จในอนาคตและประเด็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ สร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม และพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัยให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ (<http://www.ppb.moi.go.th/>)

จากปัจจัยทั้ง 2 ระดับจะได้กรอบความคิดสำหรับภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573 แต่สิ่งที่เป็นคำถาม คือ จะพัฒนาไปอย่างไรและแบบใด ซึ่งเป็นปัญหาวิธีการที่ต้องการการศึกษาอย่างถี่ถ้วน วิธีการพัฒนาการศึกษานั้นมีหลากหลาย แต่มีวิธีหนึ่งที่ได้รับความสนใจอย่างมากในยุคสังคมฐานความรู้หรือในศตวรรษที่ 21 นี้ ได้แก่ การเรียนรู้ความสำเร็จของประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ (best practice) ทางการศึกษา Brinkerhoff (2003) นักวิชาการที่สนใจเรื่องการประเมินโดยมุ่งศึกษากรณีของความสำเร็จเสนอว่า การศึกษาแบบนี้จะช่วยให้ประเทศที่มีบทบาทเป็นผู้ได้รู้ได้ทราบถึงแนวทางในการดำเนินการ กระบวนการและการใช้ทรัพยากร รวมถึงอุปสรรคที่ประเทศซึ่งทำงานสำเร็จนั้นพบมาและแก้ไขได้ เพื่อการหลีกเลี่ยงการทำผิดซ้ำ ผลักดันก้าวไปข้างหน้าได้เร็วขึ้นและประหยัดขึ้น

ดังที่ได้เสนอแต่ข้างต้นว่าการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยต้องมองไปในอนาคตระยะยาว ดังนั้นจึงต้องมีข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อสร้างภาพอนาคตจากปัจจัยสำคัญต่างๆ โดยกำหนดระยะเวลาไว้ 15 ปี ตามวาระสำคัญทางการศึกษาใหม่ขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Ministers of Education Organization: SEAMEO) ซึ่งเป็น

ระยะเวลาที่ยาวนานพอที่จะสร้างฐานของระบบการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยได้ เมื่อผสมผสานเข้ากับวิธีการเรียนรู้จากความสำเร็จ การศึกษาค้นคว้าจะเริ่มจากการศึกษาเอกสารความสำเร็จทางการศึกษาของประเทศไทยที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ วิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่างประเทศเหล่านั้นกับประเทศไทยต่อจากนั้นจึงเผยแพร่ข้อค้นพบสำคัญสำหรับการนำไปใช้หรือการวิจัยในระยะต่อไป (Brinkerhoff, 2003)

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้จะให้ความสนใจไปยังประเด็นที่มีความสำคัญในระดับพื้นฐานของระบบการศึกษาซึ่งได้เลือกมาจาก (1) ประเด็นที่มีน้ำหนักสูงของ SEAMEO ได้แก่ การจัดการศึกษาปฐมวัยหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาครู (www.seameo.org) (2) ประเด็นสำคัญที่เรียนรู้จากประเทศไทยที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ ประกอบด้วย การวางระบบการศึกษา หลักสูตร และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาครู (Darling-Hammond, 2011 cited in <http://www.nea.org/>) และ (3) งานวิจัยที่ผ่านมาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ที่ชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายของการปฏิรูประบบการศึกษาไทยส่วนหนึ่ง คือ การพัฒนาระบบการเรียนการสอนเพื่อเติมเต็มศักยภาพให้นักเรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาระบบครูให้มีคุณภาพ (econ.tu.ac.th/; <http://seminar.qlf.or.th/Seminar>)

ประเทศไทยมีแบบปฏิบัติเป็นเลิศที่เลือกมาเป็นความสำเร็จ และให้บทเรียนเพื่อใช้ในการเรียนรู้ครั้งนี้ประกอบด้วย สาธารณรัฐฟินแลนด์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) โดยเหตุผลประการแรก เป็นประเทศที่อยู่ใน 20 ลำดับแรก ของ “The World Top 20 Education Poll” ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพทางด้านการศึกษานักเรียนอายุตั้งแต่ 3-25 ปี โดยสาธารณรัฐเกาหลีอยู่ในลำดับ 1 สาธารณรัฐสิงคโปร์อยู่ในลำดับ 2 และสาธารณรัฐฟินแลนด์ อยู่ในลำดับ 4 (<https://blog.eduzones.com/>) และประการที่สอง สอดคล้องกับการมอบนโยบายการศึกษาของนายกรัฐมนตรีแก่นคณะกรรมการนโยบายและพัฒนาระบบการศึกษาที่ให้ศึกษารูปแบบการศึกษาจากจุดเด่นของ 3 ประเทศดังกล่าวข้างต้น (ข่าวสำนักนายกรัฐมนตรี 100/2558)

โดยภาพรวมการศึกษาเรื่องนี้ใช้ภาพของประเทศที่มีแบบปฏิบัติที่ดีเลิศด้านการศึกษา 3 ประเทศ ร่วมกับแนวโน้มการศึกษาในอนาคตของโลกในปี ค.ศ. 2030 เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับสร้างเป็นข้อเสนอภาพอนาคต (scenario) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าของการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2573 พร้อมข้อเสนอแนะนโยบายขับเคลื่อนในด้านหลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษาการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เป็นไปเพื่อ

1. วิเคราะห์ความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยและกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ
2. เปรียบเทียบความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ
3. เสนอการสร้างภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างแนวโน้มภาพอนาคตของการศึกษาไทยในระดับปฐมวัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู

ด้วยวิธีวิจัยเอกสาร จากแหล่งข้อมูลที่เป็นแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศของ 3 ประเทศด้วยการอ้างอิงจากเอกสารทุติยภูมิ ปัจจัยหลักที่นำมาสร้างภาพฉายอนาคต คือ คุณภาพของการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู และฉายภาพอนาคตของประเทศไทยจากสภาพปัจจุบันโดยใช้แบบปฏิบัติของประเทศทั้ง 3 เป็นฐาน เพื่อสร้างภาพอนาคตแบบก้าวกระโดด

2. ด้านแบบการวิจัย

แบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่มีการตรวจสอบความตรง (validity) ของเนื้อหา ด้วยการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา

3. แหล่งข้อมูล

เอกสารจากเว็บไซต์ของหน่วยในและต่างประเทศ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของสาธารณรัฐฟินแลนด์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี และไทย

4. ระยะเวลาในการศึกษา

มกราคม-ตุลาคม 2559

📁 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และสร้างภาพอนาคตได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 5 เรื่องหลัก ได้แก่ ภาพอนาคต การเรียนการสอนทักษะในศตวรรษที่ 21 วาระการศึกษาขององค์การยูเนสโกหลังปี ค.ศ. 2015 ปฏิญญาอินซอน และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม โดยมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ภาพอนาคต
2. การเรียนการสอนทักษะในศตวรรษที่ 21
3. วาระการศึกษาขององค์การยูเนสโกหลังปี ค.ศ. 2015
4. ปฏิญญาอินซอน
5. ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 20 ปี ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม
6. กรอบความคิดการวิจัย

📁 วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) แบบหลายกรณีจากประเทศที่มีแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการศึกษา 3 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฟินแลนด์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐเกาหลี เพื่อให้ได้แนวปฏิบัติที่โดดเด่นคือ มีการปฏิบัติที่คล้ายคลึงหรือร่วมกัน และมีการปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแหล่ง สะท้อนความเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของประเทสนั้นๆ จากนั้นทำการกำหนดภาพอนาคตของการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยใน พ.ศ. 2573 ยึดหลักการของ Ogilvy & Schwartz (2006) รายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็นดังนี้

แหล่งข้อมูลการวิจัย

การกำหนดแหล่งข้อมูลยึดหลักการทวนสอบแบบสามเส้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายสามารถใช้ทวนสอบซึ่งกันและกัน

แหล่งข้อมูลการวิจัยจำแนกเป็นสองประเภท ได้แก่

แหล่งความรู้ประเภทเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิที่เป็นกฎหมาย /นโยบายทางการศึกษา บทความวิชาการ และผลงานวิจัย ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง คือ (1) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกหัดครู (2) เป็นแหล่งข้อมูลที่จัดทำโดยหน่วยงาน องค์กรวิชาชีพ และบุคคลที่น่าเชื่อถือ และ (3) มีการตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) เป็นต้นมา

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีประสบการณ์การปฏิบัติงานในองค์การการศึกษาระดับสากล การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู คัดเลือกจากผู้ที่มีคุณสมบัติด้านความเชี่ยวชาญ และมีผลงานทางวิชาการหรือทางการบริหาร การศึกษาจนเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ นักวิชาการทางการศึกษาจากองค์การยูเนสโก ศึกษาพิเศษที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และอาจารย์ผู้สอนคณะศึกษาศาสตร์ สาขาบริหารและพัฒนาการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบด้วย ตารางวิเคราะห์คำหลัก และแบบบันทึก สาระสำคัญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารจากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิเกี่ยวกับประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ มีขั้นตอนการปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้

1. กำหนดกรอบการศึกษา ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการฝึกหัดครู
2. กำหนดประเทศที่มีแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศเพื่อเป็นกรณีศึกษา จำนวน 3 ประเทศใช้เกณฑ์คัดเลือกจากผลการสอบ PISA ประจำปี 2012 อยู่ใน 10 อันดับแรกมากกว่า 1 ครั้ง
3. กำหนดประเด็นการศึกษาแต่ละกรณีศึกษาที่มีขอบเขตตามกรอบการศึกษา 4 หัวข้อหลักได้แก่ (1) ระบบการศึกษา (2) หลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษา (3) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ (4) การฝึกหัดครู
4. รวบรวมข้อมูลการจัดการศึกษาของประเทศที่เป็นกรณีศึกษา
5. วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบให้เห็นแนวโน้มของการปฏิบัติร่วมหรือคล้ายคลึง และที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะประเทศ
6. กำหนดข้อเสนอภาพอนาคตจากการศึกษาการปฏิบัติของประเทศไทยและของกรณีศึกษา โดยใช้เอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญ
7. ตรวจสอบความตรงเชิงปฏิบัติการโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาของประเทศไทย 3 ท่านกรอบการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเพื่อให้ข้อเสนอภาพอนาคตมีแบบแผนการดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยยึดหลักการวิเคราะห์เนื้อหาที่มีหลักการสำคัญคือ การลดทอนขนาดและปริมาณข้อมูล (data reduction) ตามวิธีนิรนัย (deductive approaches) และลงข้อสรุปผลการวิเคราะห์เป็นหมวดหมู่ตามวิธีอุปนัย (inductive approaches)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ในรูปแบบความเรียง ตาราง และแผนภาพ(diagram) ตามความเหมาะสม

กับลักษณะของข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศที่มีคุณภาพการศึกษาอยู่ใน 20 ลำดับแรกของโลก 3 ประเทศ ได้แก่ ฟินแลนด์ สิงคโปร์ และเกาหลีใต้ ให้บทเรียนเกี่ยวกับนโยบายและวิธีการทำงาน โดยจุดหมายของการปฏิบัติอยู่ที่การตอบสนองกระแสโลกในเรื่องของทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วาระการศึกษาหลัง ค.ศ. 2030 ร่วมกับปฏิญญาอินซอน

2. ผลการเปรียบเทียบความสำเร็จของการศึกษาและการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศกับประเทศไทย พบว่า แม้คุณภาพของผลลัพธ์และผลผลิตของระบบการศึกษาทั้งสามประเทศจัดอยู่ในระดับเดียวกันของโลก สามารถเทียบเคียงกันได้ แต่นโยบายและวิธีปฏิบัติแตกต่างกัน โดยจำแนกได้เป็น 2 ขั้ว ขั้วแรก มีลักษณะยืดหยุ่น ให้อิสระในการทำงานและการตัดสินใจ ไม่มีการประเมินเชิงตัดสินและไม่มุ่งการแข่งขัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของฟินแลนด์ ส่วนอีกขั้วหนึ่งมีลักษณะรวมอำนาจ ควบคุมและกำกับดูแลอย่างจริงจัง ขับเคลื่อนเป้าหมายด้วยการประเมิน และเน้นการแข่งขัน ซึ่งพบในสิงคโปร์และเกาหลีใต้ บทเรียนสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์การทำงานของทั้งสามประเทศ พบว่า ลักษณะร่วม ได้แก่ การให้ความสำคัญกับคุณภาพการศึกษาที่เป็นเลิศ การสร้างความทั่วถึงและความเท่าเทียม เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้และใช้ภาษามากกว่าหนึ่งภาษาในการเรียนการสอน กระจายลักษณะร่วมนี้ลงสู่การปฏิบัติในการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพร้อมร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ที่เป็นภาคีเครือข่ายเพื่อการขับเคลื่อนและปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยยึดคุณภาพและความโปร่งใสเป็นสำคัญยิ่งกว่านั้นทุกประเทศให้ความสำคัญกับคุณภาพครูในระดับสูง เห็นได้ชัดจากการคัดเลือกนักศึกษาครู กระบวนการผลิต การรับเข้าทำงาน การพัฒนา การวางแผนทางวิชาชีพ และการประเมิน เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่องการวางแผนทางวิชาชีพครูและการประเมินครูมีใช้จุดเน้นของฟินแลนด์ เนื่องจากมีความเชื่อเบื้องต้นว่าครูฟินแลนด์มีสมรรถนะสูง รับผิดชอบสูง และสามารถกำกับตนเองได้

3. ภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของไทยในปี พ.ศ. 2573 จากการวิเคราะห์แบบปฏิบัติที่เป็นเลิศของ 3 ประเทศ ร่วมกับแนวคิดทางการศึกษาของโลกและของประเทศไทย คณะผู้วิจัยได้ฉายภาพอนาคตของประเทศไทยไว้ 5 ภาพ คือ **ภาพอนาคตที่ 1** ระบบบริหารการศึกษาชัดเจนและคล่องตัว **ภาพอนาคตที่ 2** หลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษาแข็งแกร่ง มีคุณภาพ และมีพลวัต โดยคุณภาพแข่งขันได้ในระดับสากล เน้นความเท่าเทียมและความทั่วถึง เรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและใช้นวัตกรรมขับเคลื่อนการศึกษา **ภาพอนาคตที่ 3** ปฐมวัยเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนาประเทศ **ภาพอนาคตที่ 4** การศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพในระดับโลก และ**ภาพอนาคตที่ 5** วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่ดึงดูดใจคนเก่งชั้นยอดของประเทศ โดยสังคมยอมรับและเชื่อถือครูผลิตครูชั้นยอด และครูเป็นวิชาชีพที่มั่นคงและยั่งยืน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย ได้ใช้ฐานการคิดด้านการสร้างภาพอนาคต (scenario) ด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 วาระการศึกษาของยูเนสโกหลังปี ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) และปฏิญญาอินซอน ที่ประกาศวิสัยทัศน์ยกระดับคุณภาพการศึกษาที่เท่าเทียมและทั่วถึง และการมีโอกาสนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ภายในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) แบ่งการอภิปราย

ผลการวิจัยเป็นสองตอน คือ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการจัดการศึกษาของประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศกับของประเทศไทย และตอนที่ 2 ภาพอนาคตการศึกษาของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2573 ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการจัดการศึกษาของประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศ และการเปรียบเทียบกับประเทศไทย

- 1) ระบบบริหารการศึกษา
- 2) หลักการพื้นฐานของการจัดการศึกษา
- 3) การศึกษาระดับปฐมวัย
- 4) การศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 5) การฝึกหัดครู

ตอนที่ 2 ภาพอนาคตการศึกษาและการเรียนรู้ของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2573

- ภาพอนาคตที่ 1 กระจ่าย
- ภาพอนาคตที่ 2 แกร่ง
- ภาพอนาคตที่ 3 หยั่งลึก
- ภาพอนาคตที่ 4 ยกระดับ
- ภาพอนาคตที่ 5 พลิกพลัง

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของประเทศในเรื่องคุณภาพการศึกษา คุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ยึดถือเป็นแนวทาง และกระตุ้นสำนึกรับผิดชอบของหน่วยงานการศึกษาและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่หน่วยผลิตครู/นักการศึกษา หน่วยปฏิบัติงาน กลุ่มภาคีเครือข่ายและกลุ่มผู้รับบริการจากการจัดการศึกษา

2. สนับสนุนภาคีเครือข่ายการศึกษาให้เข้มแข็ง ในข้อนี้พบในทุกประเทศคู่เทียบซึ่งสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือร่วมใจระหว่างองค์กรรัฐและเอกชนในระดับต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชน เพื่อให้ทุกฝ่ายมองเห็นว่าคุณภาพการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ มิใช่เฉพาะของหน่วยจัดการศึกษาเท่านั้น และที่สำคัญ คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องทางการศึกษาให้กับกลุ่มภาคีเครือข่ายด้วย

3. ปลุกฝังความเป็นนวัตกรการศึกษาให้กับผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยขื่อนี้มาจากทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ร่วมกับคุณลักษณะหลักของนักศึกษาของฟินแลนด์ ฝึกตนเองให้มีคุณภาพสูง สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ยินยัดในสิ่งที่ตนเองคิด รับผิดชอบต่อการกระทำ และกำกับตนเอง

4. ขับเคลื่อนบูรณาการระดับพื้นที่ เนื่องจากการศึกษาของไทยมีหน่วยงานปฏิบัติมาจากหลากหลายสังกัด แม้จะมีนโยบายและมาตรฐานเดียวกัน แต่ความร่วมมือในระดับผสมผสานกันอย่างใกล้ชิดยังไม่ปรากฏ หากสามารถบูรณาการระดับพื้นที่ได้ในรูปของคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่นจะสามารถขับเคลื่อนการศึกษาให้มีพลัง และไปถึงคุณภาพแท้จริงที่ต้องการ

5. ปิดช่วงห่างของสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานด้านการศึกษา ในข้อเสนอสุดท้ายนี้มาจากหลักการของความเท่าเทียมและความทั่วถึง หากต้องการให้การศึกษาของทุกที่ในประเทศมีคุณภาพระดับเดียวกัน ปัจจัยพื้นฐานการทำงานต้องใกล้เคียงกัน ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรต่างๆ มิเช่นนั้นจะทำให้ภาระงานครูถูกเกลี่ยไปทำงานอื่นๆ ที่ไม่สัมพันธ์กับคุณภาพผู้เรียนโดยตรง

นอกจากนั้นการทำงานให้มีคุณภาพสูงท่ามกลางความขาดแคลนจะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่มีคุณภาพสูงได้ยาก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary research) ที่ใช้แหล่งข้อมูลในการศึกษาจากประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศสามแห่ง และสร้างเป็นภาพยนตร์สำหรับประเทศไทย ซึ่งหากได้มีการทวนสอบข้อค้นพบจากการศึกษาเชิงอนาคต เช่น เดลฟาย (Delphi Future Research) ซึ่งจะทำให้ได้ผลการวิจัยจากมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีประสบการณ์ และหรือใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (mixed method research) เพื่อให้ได้ความรู้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง
2. วิจัยและพัฒนาารูปแบบการผลิตครู โดยใช้รูปแบบของประเทศที่มีแบบปฏิบัติเป็นเลิศด้วยวิธีวิจัยปฏิบัติการที่มีประเด็นวิจัยเกี่ยวกับแบบการสอนที่เน้นความสนใจใฝ่รู้ในรูปแบบต่างๆ กระจายลงสู่ชั้นเรียนในโรงเรียนทุกระดับ
3. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร หลักการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลายประเด็นที่สามารถค้นคว้า และทวนสอบความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงตามบริบทของประเทศไทย โดยวิธีศึกษาสำรวจ และการวิจัยเชิงทดลอง
4. การวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้นวัตกรรมทางการศึกษาที่ตอบสนองนโยบายการปฏิรูปศึกษาที่เน้นคุณภาพมาตรฐานระดับสากลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน